

Vågbrytaren

Utvärdering av ett projekt inom socialtjänsten i Sandvikens kommun
för att underlätta för långvarigt arbetslösa personer att få arbete och
självständig försörjning

Ove Källtorp och Cathrine Ugglå

X-Fokus

2006

X-FOKUS FORSKNINGSRAPPORT 2006:1

X-Fokus

Gävleborgs kommuner och landsting

Box 834

801 30 Gävle

Grafisk form och omslag: Elisabeth Lek Form & Design AB

Tryck: Backman Info, Gävle

ISSN nr 1651-2146

Förord

Denna rapport utgör en första utvärdering av projektet Vågbrytaren inom Sandvikens kommun, vilket under åren 2003-2004 syftade till att underlätta för långvarigt arbetslösa personer utan arbetslöshetsunderstöd men med försörjningsstöd från kommunens socialtjänst att komma in på arbetsmarknaden och få en självständig försörjning. Utvärderingen har genomförts av forsknings- och utvecklingsenheten X-Fokus inom Kommunförbundet Gävleborg (numera Gävleborgs Kommuner och Landsting) under medverkan av personal inom socialtjänsten i Sandviken samt personal och deltagare inom Vågbrytaren.

X-Fokus svarar genom forskningsledaren Ove Källtorp för rapportens utformning, men personalen i Sandviken och forskningsassistenten Cathrine Ugglavid vid X-Fokus har bidragit med underlaget och i bearbetningen av rapporten.

INNEHÅLL

Sammanfattning	6
Inledning och bakgrund	8
Syfte och mål	9
Genomförande	9
Utvärderingsuppdraget	10
Utvärderingens syfte och frågeställningar	10
Uppläggnings och metod	10
Undersökningsmaterial	11
Verksamheten i Vågbrytaren enligt intervjuad personal	12
Erfarenheter av Vågbrytaren enligt några deltagare	13
Resultat av registerundersökning av deltagarna	16
Jämförelse av situationen för deltagarna vid start i Vågbrytaren och i november 2004	18
Diskussion och jämförelse med annan forskning om arbetsrehabilitering	25
Referenser	27
Bilagor	28
1. Formulär för uppgifter om deltagarna i Vågbrytaren	29
2. Tabeller som inte redovisas i texten	30

Sammanfattning

Vågbrytaren var ett EU-stött projekt inom socialtjänsten i Sandvikens kommun under åren 2003-2004 med syfte att underlätta för långtidsarbetslösa personer att komma in på arbetsmarknaden och få en självständig försörjning. Verksamheten har fr.o.m. 2005 blivit en ordinarie verksamhet inom socialtjänsten i kommunen. Deltagarna i projektet Vågbrytaren hade alla försörjningsstöd från socialkontoret och fick därtill aktivitetsstöd när de deltog i projektet. Drygt 100 personer med mycket varierande förutsättningar att komma i arbete medverkade under projekttiden; det var unga och äldre personer, män och kvinnor, ensamstående och samboende, med och utan barn, svenskfödda och födda i andra länder. Deltagarna valdes alla ut av socialsekreterare vid socialkontoret i samråd med handledare vid Vågbrytaren, efter kontroll att de inte samtidigt deltog i någon annan arbetsmarknadsåtgärd. 90 av deltagarna har följts upp i denna studie som syftar till att med hjälp av i första hand insamlade registeruppgifter undersöka vad deltagarna uppnådde under projekttiden ifråga om arbete och utbildning med hjälp av motivationsarbete, social träning och viss utbildning.

Till följd av delvis ofullständiga registreringar blev inte denna uppföljning heltäckande i alla delar och noteringarna var ibland osäkra. Med reservation för dessa brister i underlaget visade det sig att ungefär en femtedel av deltagarna fick något slags arbete och ytterligare en femtedel var i utbildning då de slutade i Vågbrytaren. Drygt hälften av deltagarna uppnådde inte arbete eller utbildning under projekttiden. Deltagargruppens mycket låga egeninkomster – från starten i huvudsak bidrag av olika slag – ökade totalt sett inte under projekttiden men inkomstskillnaderna mellan deltagarna ökade något till följd av att en del av dem fick arbetsinkomster, om än mycket låga, medan andra fortsatte att leva på den tidigare bidragsnivån.

Kommunens målsättning om att hälften av deltagarna borde ha uppnått en självständig försörjning förverkligades således inte. Detta är det samlade korttidsresultatet av projekt Vågbrytaren betraktat i ljuset av dess egen målsättning. När man inom socialtjänsten i kommunen jämför med resultat av andra liknande jobbaktiveringsprojekt framstår emellertid inte resultatet som nedslående¹. Och på längre sikt kan resultatet möjligen bli bättre. En del av dem som kommit i utbildning kan kanske senare få arbete. Samtidigt kan det vara så att några av dem som fick arbete under projekttiden kanske inte lyckas behålla det. Av dessa skäl är det angeläget att göra en andra, senare uppföljning för att kunna se vilket resultatet blev för deltagarna på något längre sikt.

I denna första uppföljning visade det sig att en högre andel av de deltagande männen fick arbete än de deltagande kvinnorna. Männen var även oftare i utbildning än kvinnorna när de slutade. Personer födda inom Norden var i något högre utsträckning i arbete vid projektets slut än personer födda utom Norden men de senare var oftare i utbildning. Vidare hade de som deltagit i Vågbrytaren i över ett halvår i högre utsträckning uppnått arbete eller utbildning än de som deltog under kortare tid. De som från starten hade gymnasieutbildning och/eller hade någon arbetslivserfarenhet lyckades också i högre utsträckning än dem som saknade detta. Det visar sig således att människors kön, nationalitet, utbildning och tidigare erfarenhet haft betydelse för möjligheterna till framgång, här liksom i många andra sammanhang.

---

¹ Socialchefen nämner att i ett projekt under samma period kallat "Vägen till arbete" i samarbete med arbetsförmedlingen och försäkringskassan satsades tre gånger så mycket pengar för ett lättare klientel än i Vågbrytaren, men med sämre resultat.

Skillnaderna i framgång mellan olika deltagarkategorier visar sig ligga väl i linje med resultaten av senare års forskning kring den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Ålder, kön, utbildning och omfattningen av arbetslivserfarenheter återkommer i flera studier som faktorer vilka påverkar sannolikheten för framgång i rehabilitering. Jämförande forskning i olika länder visar att skillnader i dessa och andra individuella omständigheter har större betydelse för chansen till framgång än skillnader i insatsprogrammets uppbyggnad och inriktning. Men denna forskning pekar ändå ut några faktorer som bör beaktas för att öka utsikterna till framgång i de arbetslivsinriktade stödinsatserna. Bl a bör en case-management-metodik eftersträvas med starkt professionell handledning och tydligt koordinerad samverkan mellan alla relevanta rehabiliteringsaktörer - socialtjänst, hälsovård, försäkringskassa, arbetsförmedling och arbetsgivare. Vidare är det viktigt att klienten själv är medaktör och att dennes motivation, självuppfattning och känsla av sammanhang stärks samt att tydliga mål sätts. Inslag av allt detta har funnits i projekt Vågbrytaren, även om kretsen av rehabiliteringsaktörer i detta fall inte har varit allsidig. Denna begränsning följer av att deltagarna i Vågbrytaren vanligen stod helt utanför arbetsmarknaden och därmed inte hade någon naturlig relation till alla de rehabiliteringsaktörer som kan aktualiseras när det gäller personer som är etablerade på arbetsmarknaden, men som genom sjukdom eller av annat skäl riskerar att i förtid tappa denna förankring.

Inledning och bakgrund

Socialtjänsten i Sandvikens kommun inledde i januari 2003 ett projekt benämnt Vågbrytaren med syftet att genom individuellt anpassad utbildning och sysselsättning öka möjligheterna för långtidsarbetslösa personer att komma in på arbetsmarknaden, att delta i normalt samhälleligt liv och att undvika socialt utanförskap. Projektet, som stötts med EU-medel via Svenska ESF-rådet, har pågått under två år och avslutades vid årsskiftet 2004/2005 men övergick, i bantad form, i en reguljär verksamhet inom kommunen under år 2005². Ca 100 personer har deltagit i Vågbrytarens verksamhet fram till projektavslutningen. Drygt 40 deltagare skrevs in under vintern-våren 2003 och därefter har nya inskrivningar skett i en takt som fram till och med februari 2004 ungefär motsvarats av antalet deltagare som slutat. Efter februari 2004 har antalet deltagare successivt minskat till endast en handfull personer i början av november 2004 då projektet var under avveckling³. Efter 1 januari 2005 har verksamheten permanentats inom socialtjänsten för ca 40 samtidiga deltagare.

Bakgrunden till projektet var det stora antalet långtidsarbetslösa personer i Sandvikens kommun i början på 2000-talet, vilka saknade arbetslöshetsunderstöd och därför belastade socialförvaltningens ekonomi. I genomsnitt ungefär 1000 personer i kommunen var öppet arbetslösa under båda åren 2003 och 2004. Samtidigt var i genomsnitt drygt 600 personer i olika arbetsmarknadsåtgärder under dessa två år⁴. Antalet hushåll som under 2001 fick försörjningsstöd från kommunen var drygt 1000, av vilka flertalet hade ett långvarigt biståndsbehov (Socialkontoret, Projektbeskrivning 2002-02-25, sid 1). Socialkontoret uppger att den genomsnittliga längden på försörjningsstöd för de berörda personerna var 4,5 år⁵. Bland de långvarigt arbetslösa och bidragsberoende urskiljdes följande tre undergrupper med följande karakteristika enligt socialkontorets beskrivning (a a, sid 2):

- Unga personer med bristfällig utbildning och med mycket liten arbetslivserfarenhet. De saknar kvalifikationer som krävs i vanliga arbeten, har ofta en avbruten skolgång, saknar vanligen också studievana och fullständiga betyg. De har inte sällan lågt självförtroende och är ej motiverade att studera på nytt. Risken för missbruk och kriminalitet är i denna grupp relativt hög.
- Äldre personer med någon arbetslivserfarenhet men som ställts utanför den normala arbetsmarknaden. De har ofta en bristande självkänsla och har hamnat i en rundgång av arbetsmarknadsåtgärder och bidragsbehov som de inte själva kan ta sig ur.
- Personer med utomnordisk härkomst som ofta har yrkeskunskaper och arbetslivserfarenheter i annat land men som har svårigheter med svenska språket, ny kultur, annan religion och bristande kunskaper om aktuella, svenska samhällsförhållanden. De möter ibland också oförståelse och avvisande attityder från arbetsgivare och samhället i övrigt.

Denna gruppindelning och problembeskrivning hade betydelse för att motivera projektet och dess inriktning men blev inte styrande för rekryteringen av deltagare i projektet. Visserligen inriktade man sig i projektstarten inom Vågbrytaren på att välja ut 25 stycken långtidsarbetslösa ur varje målgrupp och man startade också med ungefär lika andelar bland dessa grupper men socialförvaltningen anmälde i fortsättningen deltagare efter individuell

---

² Projektet förfogade över anslagsmedel på totalt 3.6 miljoner kronor.

³ Efter våren 2004 togs inga nya deltagare in i Vågbrytaren eftersom man inte trodde att verksamheten skulle kunna bli permanent med då tillgänglig personal, som var endast två personer.

⁴ Statistiska uppgifter från Länsarbetsnämnden i Gävleborgs län, juni 2005.

⁵ Muntlig uppgift vid seminarium i Sandviken 2005-10-06

prövning utan avseende på målgrupp. Med tiden skulle det visa sig att andelen unga bland deltagarna ökade kraftigt samtidigt som gruppen av personer med utomnordisk härkomst minskade. Några bland de senare uppges ha avböjt att delta i Vågbrytarens verksamhet för att istället välja att utbilda sig på egen hand. Andra avböjde troligen därför att de trots allt hade något slags arbete, om än av okänt slag⁶. Mot slutet av år 2003 var mer än hälften av deltagarna under 25 år och andelen med utomnordisk härkomst utgjorde då endast ca 10 procent (Vågbrytaren, rapport månadsskiftet november/december 2003).

Syfte och mål

Syftet med projektet Vågbrytaren var som framgått att försöka bryta en situation av långvarig arbetslöshet, bidragsberoende och utanförstående för särskilt utvalda personer. För att vända denna situation till arbete och delaktighet i samhället ville man, förutom att träna och motivera deltagarna, försöka förändra arbetsgivares och andra organisationers negativa attityder mot och diskriminering av de utanförstående, motverka ogynnsamma sociala mönster och segregation i samhället samt bryta könsrollsmönster i underrepresenterade yrken. Ett kvantitativt mål formulerades, innebärande att 50 procent av deltagarna skulle vara självförsörjande vid projektslutet (a a, sid 4).

Genomförande

De medel som användes för att nå projektets mål var främst individuellt anpassade insatser till stöd för de berörda personerna. Tre särskilda handledare anställdes för att under en projektledare utforma stödet och vägleda deltagarna i Vågbrytaren. Insatserna avsågs följa en enkel struktur enligt följande (a a, sid 5):

- Socialförvaltningen anmäler lämplig person till Vågbrytaren.
- Inledande samtal mellan deltagaren, handläggare vid socialkontoret och handledare i Vågbrytaren för information, motivation m m.
- Noggrann kartläggning av förutsättningar och behov tillsammans med deltagaren (kompetens, arbetslivserfarenhet, handikapp, hälsa, intressen samt egna önskemål).
- Individuell handlingsplanering med individuella mål och delmål.
- Olika insatser såsom arbetsträning på praktikarbetsplatser och lärlingsplatser samt utbildning och annan kompetenshöjning i samverkan med arbetsgivare, kommunens egna förvaltningar och näringslivsenhet samt utbildningsanordnare.

Deltagarna fick under sin tid i projektet ekonomiskt aktivitetsstöd från Arbetsförmedlingen i Sandviken i kombination med försörjningsstöd från Socialkontoret efter behovsprövning. Stödet förutsatte aktivt deltagande och vägran att delta uppfattades av flera intervjuade deltagare som ett hot om minskad inkomst.

Enligt projektledningens egen redovisning i oktober 2003 var 36 personer då aktiva deltagare och 23 deltagare hade slutat efter att ha fått del av olika insatser. 7 av dessa 23 hade vid denna tidpunkt fått anställning, 6 bedrev studier, 4 hade fått del av annan myndighets åtgärder, en hade startat eget företag, en hade flyttat från kommunen, två var ej längre berättigade till försörjningsstöd och två hade slutat p g a aktivt missbruk (Projekt Vågbrytaren, delrapport år 1). Något senare, i månadsskiftet november/december 2003, fanns 46 aktiva deltagare och 30 hade då slutat. Bland de senare hade en fjärdedel något slags arbete och en femtedel var i

---

⁶ Se not. 5

utbildning, men ungefär hälften var ännu arbetslösa eller i andra åtgärder (Vågbrytaren, rapport månadsskiftet november/december 2003).

Utvärderingsuppdraget

I slutet av 2003 fick X-fokus av Socialkontoret i Sandviken en framställning om att genomföra en oberoende utvärdering av projekt Vågbrytaren. Efter diskussion om syfte och uppläggning för en sådan studie åtog sig X-Fokus att handleda projektledningen när det gällde dataregistrering och informationshantering i samband med utvärderingen samt att mot ersättning sammanställa insamlat registermaterial och genomföra intervjuer med ett antal deltagare samt att skriva en utvärderande rapport.

Utvärderingens syfte och frågeställningar

Syftet med utvärderingen och dess frågeställning bestämdes vara att undersöka vad deltagarna uppnådde under sitt deltagande i projekt Vågbrytaren. Vilka förändringar i deras situation har inträffat en tid efteråt? Hur många har fått arbete? Eller påbörjat en utbildning? Eller blivit kvar i arbetslöshet och bidragsberoende?

Att utvärdera en kommunal stödinsats av här aktuellt slag med angivet syfte att värdera vad projektet har haft för effekt för deltagarna innebär en rad svårigheter. De berörda personernas möjligheter att efter långvarig arbetslöshet komma in på arbetsmarknaden har påverkats inte bara av deltagandet i Vågbrytaren utan även av en rad andra omständigheter. Det kan, förutom deras olika ålder, kön, utbildning och yrkeserfarenheter etc., vara förhållanden i familjen, hur man bor, den personliga motivationen, alternativa försörjningssätt, den ekonomiska situationen, socialt nätverk, andra individuella resurser och mycket annat. Härtill kommer förhållanden på en mer övergripande nivå, t ex den rådande arbetsmarknads-situationen som uppenbart varit av betydelse för alla berörda.

Uppläggning och metod

Idealt hade för en giltig utvärdering av effekter av Vågbrytaren behövts ett slumpurval av individer till en deltagargrupp och till en kontrollgrupp i samma arbetslöshetssituation men som inte fått del av Vågbrytarens stödinsatser. En jämförelse mellan deltagargrupp och kontrollgrupp i utgångsläget och efter projektets slut hade kunnat ge underlag för slutsatser om just Vågbrytarens effekter. Förutom att en sådan fördelning av de berörda på insats- och kontrollgrupper skulle ha stött på etiska hinder så var den i denna undersökning inte möjlig därför att projektet hade inletts innan utvärderingen kunde påbörjas. Med dessa förutsättningar är slutsatser om insatsernas fruktbarhet och effektivitet starkt beroende av att det går att se mycket likartade positiva eller negativa resultat för deltagarna i projektet, oberoende av deras individuella olikheter.

Den undersökningsuppläggning som i brist på jämförelser stått till buds var att samla information om deltagarnas utgångssituation - i de för rehabiliteringssyftet viktiga avseendena - vid starten i Vågbrytaren och att sedan samla in information om jämförbara förhållanden då deltagarna avslutade sin tid i Vågbrytaren. Eftersom socialkontoret i Sandviken kunde dokumentera deltagarnas situation när de började i Vågbrytaren och även vid en senare tidpunkt var det möjligt att få underlag för att värdera eventuella förändringar i relevanta avseenden mot bakgrund av deltagandet. Några slutsatser om effekter av just Vågbrytarens insatser går inte att dra eftersom vi inte har någon kontroll över vad som i övrigt inträffar för

deltagarna; och vi har ingen motsvarande grupp av icke-deltagare att jämföra med. De förändringar som kan noteras kan vara följden av andra händelser och omständigheter. Och en utebliven förändring säger inte nödvändigtvis att Vågbrytarens insatser är utan effekt; reella effekter kan eventuellt motverkas eller omintetgöras av andra omständigheter. Men förändringar i positiv riktning för många kan ändå antyda att Vågbrytarens insatser är meningsfulla, och kanske bidrar de till ett gynnsamt resultat. Omvänt indikerar en utebliven förändring, om den gäller för många, att projektet inte är helt meningsfullt, antingen därför att det är verkningslöst eller därför att det inte förmår undanröja och vända annan ogynnsam påverkan på deltagarna. Ett mycket blandat resultat för deltagarna kan antyda att projektet är gynnsamt för vissa deltagare men att det inte är det för andra och man bör då försöka undersöka närmare för vem och varför det ena eller det andra inträffat.

När det, som i detta fall, inte är möjligt att dra enkla slutsatser så blir det befogat att dra lärdom av erfarenheter av forskning och utvecklingsarbete om likartade fall på annat håll. När det gäller just arbetslivsinriktad rehabilitering finns inte någon omfattande svensk forskning och den som finns gäller vanligen rehabilitering efter sjukdom för personer som har ett arbete att återvända till. Denna forskning kan av uppenbara skäl inte användas direkt för jämförelse av effektivitet av det slags rehabiliterande insatser som är aktuella i Vågbrytaren. Däremot är denna forskning troligen relevant i de delar som gäller vilka organisatoriska och individuella omständigheter som är gynnsamma och ogynnsamma för möjligheterna att få arbete efter lång tid utan arbete, oavsett anledningen till detta. Dessa omständigheter kan antas vara delvis gemensamma för långtidssjukskrivna och långtidsarbetslösa, två grupper som för övrigt överlappar varandra i viss utsträckning. I den avslutande diskussionen av resultaten i denna utvärdering sammanfattas därför helt kort några resultat från denna tidigare forskning.

Undersökningsmaterial

Följande informationsinsamling beslöts i samråd med projektledningen:

- projektledningen registrerar under hösten 2003 i samarbete med socialkontorets handläggare några grundläggande uppgifter om dem som anmälts till deltagande i Vågbrytaren. Dessa uppgifter rörde ålder, födelseland, boendeförhållanden, inkomst, försörjningsbörd, utbildning, arbetslivserfarenhet, arbetslöshetsperiod samt sjukdomsperiod och läkarkontakt (se bilaga 1). De två sistnämnda uppgifterna visade sig under den första registreringen vara svåra att få tag på varför de uteslöts. Vidare beslöts att det för samma deltagare skulle göras en ny registrering under senhösten 2004.
- projektledningen genomför med hjälp av kommunal personal som inte har anknytning till Vågbrytaren intervjuer med ett antal deltagare för att få en mer kvalitativ kunskap om hur de berörda själva uppfattade stödet från Vågbrytaren och hur det påverkat deras situation.
- X-fokus genomför intervjuer med chef och handledare inom Vågbrytaren rörande verksamheten inom Vågbrytaren och erfarenheter av denna.

Ovannämnda tre informationsinsamlingar har genomförts som avsett under hösten 2003 och under sommaren och hösten 2004. Projektledningen har i samarbete med personal inom socialkontoret i Sandviken noterat uppgifter om deltagarna på formulär. Intervjuerna med deltagare i Vågbrytaren, som genomfördes under sommaren 2004, blev tio till antalet.

Därefter har materialet sammanställts och bearbetats av X-Fokus under vintern 2005. Rapporten utarbetades i maj 2005 och diskuterades med företrädare för socialtjänsten vid ett seminarium i Sandviken i oktober 2005. Efter detta seminarium har rapporten kompletterats med en jämförelse med annan aktuell forskning rörande arbetslivsinriktad rehabilitering.

Verksamheten i Vågbrytaren enligt intervjuad personal

Arbetet i Vågbrytaren har beskrivits av projektledaren Birgitta Nygren och hennes medarbetare, handledaren Eva Magnusson, vilka båda intervjuades i december 2004, när projektet efter närmare två år befann sig i ett avvecklingsskede och planerades övergå till permanent verksamhet inom socialtjänsten i Sandvikens kommun. Båda hade varit med i projektet från början efter att tidigare ha arbetat med bl a personalomplaceringar i ett privat företag respektive inom socialtjänstens ungdomsenhet. Ytterligare två handledare anställdes under vintern 2003 och sammanlagt har sex olika personer arbetat i projektet, men aldrig mer än fyra samtidigt. I avvecklingsskedet fanns inga aktiva deltagare och de två intervjuade var då de enda anställda. Förutom avvecklingsarbetet var den enda aktivitet som då pågick viss individuell uppföljning med ett fåtal tidigare deltagare.

De två intervjuade uppgav att deltagarna i projektet alla hade aktualiserats av socialsekreterare vid socialkontorets ekonomienhet och då placerats på en kölista. Från denna lista valdes nya deltagare successivt ut, efter samtal mellan den sökande, dennes socialsekreterare och handledare vid Vågbrytaren, när någon annan slutat där. Det var hela tiden en kö av sökande. Under de två projektåren har tillsammans drygt 100 personer deltagit i olika långa perioder. Antalet deltagare per handledare har varierat mellan 12 och 20. Socialkontorets aktualisering av nya deltagare har enligt de intervjuade inte följt någon bestämd prioritering svarande mot projektets mål om lika fördelning på de tre tidigare nämnda målgrupperna av arbetslösa personer. De har istället valts ut efter socialsekreterarnas individuella bedömningar av särskilda behov och förutsättningar, bedömningar som inte har koordinerats mellan olika socialsekreterare. Deltagarna har därför valts ut på delvis olika grunder, bortsett från det gemensamma att de alla hade varit arbetslösa under minst ett halvår och inte var med i någon pågående aktivitet från arbetsförmedlingens sida. Det sistnämnda kontrollerades av Vågbrytarens medarbetare. Resultatet av den urvalsprocessen blev över tid att andelen deltagare med utomnordisk bakgrund successivt minskade medan andelen unga arbetslösa med företrädesvis svensk bakgrund ökade kraftigt. De som rekryterats utgör enligt såväl Vågbrytarens som socialtjänstens personal en liten del av alla som hade kunnat bli deltagare, givet de behov och förutsättningar som rådde i kommunen under projektåren. Aktiva missbrukare har sällats bort från kölistan och deltagare som påbörjat missbruk under sin tid i Vågbrytaren har enligt uppgift avstängts därifrån. Kontakten mellan Vågbrytaren och arbetsförmedlingen en trappa ner i samma hus i centrala Sandviken fungerade enligt de intervjuade väl medan deras erfarenhet av samarbetet med övriga socialförvaltningen en bit bort på samma gata åtminstone inledningsvis inte var lika positiv.

Personalens arbete med deltagarna i Vågbrytaren bestod enligt de intervjuade av individuell kartläggning av deras utbildning, erfarenheter och andra förutsättningar samt intresseinriktning, motiverande samtal samt individuell vägledning till utbildning, arbetspraktik och provanställningar. Man har sökt schemalägga en träff per vecka för varje deltagare under tiden i Vågbrytaren. Härutöver har det förekommit olika gemensamma gruppaktiviteter för social träning samt besök för information på bl a olika företag och allmänna platser. I dessa gruppaktiviteter har även externa personer medverkat, däribland en diakon i motivationsarbetet, en dietist i kostinformation och en konsumentrådgivare för

ekonomisk rådgivning. I gruppaktiviteterna har deltagandet i princip varit obligatoriskt och frånvaro har medfört risk för indraget försörjningsstöd och aktivitetsstöd.

Under arbetet med deltagarna har personalen i Vågbrytaren tagit många kontakter med olika arbetsplatser för praktikanställningar, med kurator och psykolog vid vuxenpsykiatri, handläggare på arbetsförmedlingen samt läkare m fl.

De intervjuades erfarenheter av försöken att hjälpa deltagarna till utbildning och arbete är varierande. Handledarna har ibland själva fått lov att ta på sig mycket av kontaktarbetet för deltagare, medan andra deltagare har tagit egna initiativ.

Erfarenheter av Vågbrytaren enligt några deltagare

Tio intervjuer genomfördes med deltagare i Vågbrytaren under sommaren 2004 av Bo Nordström, socialförvaltningen i Sandviken. Han strävade efter att nå olika kategorier av deltagare och valde personer som gick att få tag på. Syftet med dessa intervjuer var att få en något mer kvalitativ information om betydelsen av Vågbrytarens insatser än vad som kan utläsas från den statistiska sammanställningen av registerdata om deltagarna. Intervjufrågorna gällde bl a hur de själva uppfattade att de kom med i Vågbrytaren, vilken deras situation var i starten, vad de varit med om sedan de börjat, hur deltagandet eventuellt hade förändrat deras situation och hur man vid intervjutillfället såg på framtiden. Deltagarna tillfrågades också om hur man värderade Vågbrytarens insatser.

Intervjusvaren sammanfattas nedan i kortfattade individuella beskrivningar, med ord hämtade från de av intervjuaren nedskrivna intervjusvaren. De intervjuades individuella egenskaper och personliga förhållanden har antingen återgivits i mycket allmängiltiga termer eller uteslutits helt, detta för att undvika möjligheten till identifiering. Alla intervjuade har det gemensamt att de varit arbetslösa en längre tid och att de hade försörjningsstöd från socialkontoret i Sandviken. Alla – fem män och fem kvinnor - är också jämförelsevis unga, alla utom en är under 40 år. Fyra är födda utanför Norden.

Person A

- En ung man uppmanades av socialsekreterare att börja i Vågbrytaren. Han blev glad för denna möjlighet och accepterade snabbt, eftersom han inte tyckte det var roligt att vara beroende av myndigheter för sin försörjning. Han deltog i Vågbrytaren under ett halvår. Han hade en kvalificerad teknisk utbildning i annat land, sökte själv jobb aktivt i Sandviken och började med stöd från handledare på Vågbrytaren en utbildning till maskinoperatör. Han uppskattade stödet från handledaren, tyckte att han hade haft en bra tid på Vågbrytaren och att hans chanser till jobb därefter hade förbättrats, men han ville vid intervjun först slutföra sin pågående utbildning. Han var tacksam för det stöd han fått, såg positivt på framtiden och sade sig vara övertygad om att det skulle bli som han ville; få ett fast jobb, köpa ett litet hus på landet och bilda familj.

Person B

- En ung man hade varit arbetslös en lång tid, han hade inte mycket pengar, satt mycket hemma och uppmanades av socialsekreteraren att börja i Vågbrytaren, annars skulle han gå miste om pengarna från socialkontoret. Men han ville själv också och behövde

en spark i baken för att komma igång. Han var med i Vågbrytaren ungefär ett år. Med handledarens stöd prövade han först praktikjobb på en industri med dåligt resultat men efter annan praktik i butik fick han en provanställning där. Härigenom förbättrades hans situation, han fick mera pengar, något att göra och han kunde se fram emot kvällarnas ledighet. Men utbildning avvisade han. Han ville gärna ha familj, bo i ett stort hus, ha bil och göra saker fritt. Han trodde att han skulle ha jobb i framtiden.

Person C

- En ung kvinna menade att hon enligt socialsekreteraren måste vara med i Vågbrytaren för att få fortsatt försörjningsstöd. Hon hade viss arbetserfarenhet utomlands efter gymnasiet, deltog i en gruppaktivitet för personlig utveckling och fick träning i att söka jobb, men utan påtagligt resultat under de två-tre månader som gått fram till intervjun. Hennes vardag hade inte ännu förändrats på något tydligt sätt. Men hon ville utbilda sig, bo och jobba i en storstad med något utåtriktad arbete. Hon var osäker på vad. Hon hade inte förväntat sig mycket av Vågbrytaren, men tyckte att hennes handledare var mycket bra, han brydde sig, till skillnad mot hennes handläggare på arbetsförmedlingen.

Person D

- En ung kvinna berättade att hennes socialsekreterare skrev in henne i Vågbrytaren, sedan fick hon skriftlig information och blev kallad till ett första möte och så rullade det på. Hon hade vid intervjun varit med drygt ett år. Hon mindes inte hur hennes situation var i början, hon hade inga förväntningar och visste inte vad Vågbrytaren var. Efter gymnasiet hade hon haft något vikariat och en liten deltid i vårdarbete. Hon har i Vågbrytaren deltagit i personlig utveckling, studiebesök och i samtal, fått hjälp med att ta kontakter som ledde till sommarjobb och en fastare anknytning till sitt pågående deltidsjobb i vården. ”Förr hade jag bara en tå i dörren, nu har jag hela foten inne.” Hon upplevde kraven under tiden på Vågbrytaren negativt men menade samtidigt att det var nyttigt att bli ”pushad”.

Person E

- En ung man uppgav att socialsekreteraren nämnde Vågbrytaren, han gick dit på studiebesök, accepterade att börja där, han ville själv göra något åt sin situation. Han hade vid intervjun varit med ett halvår, läst litet på Komvux och haft en del extrajobb, sedan hade han fått anställning på kommunen och även fått smak på att studera. Han tyckte att allt hade blivit bättre och att handledaren gjort ett otroligt arbete med honom. Han hoppades att fler skulle få chansen att vara med i Vågbrytaren och menade att det är viktigt att verksamheten finns kvar i framtiden. Han har fått arbete och större framtidstro, såg ljus på framtiden och sade sig vilja arbeta med ungdomar som det gått snett för.

Person F

- En kvinna i yngre medelåldern informerades av sin handläggare på Socialkontoret om Vågbrytaren, hon fick tillsammans med denne träffa personal där och blev uppmanad att börja. Det var enligt henne inget tvång, men nästan. Hon deltog i drygt ett år, läste på Komvux och hade någon praktik men det gav henne inte något. Vågbrytaren

försökte nog hjälpa henne men det passade henne inte alls. Hennes vardag har inte alls förändrats och hon önskade flytta till en större stad, kanske läsa mer på komvux, men helst flytta till sitt hemland. ”Sverige är inte mitt land.”

Person G

- En man i yngre medelåldern informerades av socialsekreteraren om Vågbrytaren, att han hade möjlighet att få 500 kronor extra i månaden om han började där. Om han istället skulle tacka nej skulle han inte vara berättigad till socialbidrag. Han var inskriven i Vågbrytaren i ett år, men skrevs sedan ut därför att handledaren tyckte att han istället skulle sjukskriva sig. Han har en utländsk akademisk utbildning som är ogiltig i Sverige, har haft enklare servicejobb och en egen rörelse, och han har fått viss yrkesutbildning som han har avbrutit, men därefter blev han sjukskriven. Han tyckte det var bra att få stöd en tid men nu kände han sig tvungen att försöka hitta jobb på egen hand. Vardagen hade inte förändrats, han sade sig stå på samma ställe som när han började i Vågbrytaren och framtiden såg ganska mörk ut. Han planerade att kanske återvända till sitt hemland, för att återförenas med sin släkt.

Person H

- En ung kvinna tyckte att hon kunde prova att vara med i Vågbrytaren efter att hennes socialsekreterare berättat om det. Hon säger sig ha blivit uppmanad till det men hon ville det även själv, hon hade varit arbetslös länge och visste inte vad det skulle bli av henne. Hon hade varit med drygt ett halvår vid intervjun. Efter en tid på Vågbrytaren började hon läsa på Komvux, hennes situation blev då bättre. Hon kände att hon hade ett mål och var på väg någonstans och hon uppfattade sig vid intervjun vara fri och värdig, att hon hade förmågan att göra något meningsfullt. Hon trodde sig i framtiden ha jobb och familj, hoppades också utbilda sig på universitetet, hon såg fram emot hösten när hon skulle börja studera igen.

Person I

- En man i yngre medelåldern uppmanades av sin handläggare på Socialkontoret att fundera på Vågbrytaren. Ett deltagande där var visserligen ett villkor för fortsatt försörjningsstöd, men han ville själv också, och han var med några månader, fick sedan arbete och blev utskrivet. Situationen hade då förbättrats, det kanske var så att han bara behövde motiveras lite. Han menade att Vågbrytaren gjorde ett bra arbete, att hans handledare hade en stor förmåga att stödja människor som känner sig handlingsförlamade. Vardagen hade visserligen inte förbättrats, men han hade arbete även om det inte var fast, kanske skulle han börja studera.

Person K

- En ung kvinna informerades av handläggaren på Socialkontoret om Vågbrytaren. Hon uppfattade det inte som helt frivilligt, mer som ett halvtvång, om hon inte skulle gå med skulle hon inte få något socialbidrag. Hon hade vid intervjun varit med i drygt ett år, hade haft ett par olika praktikarbeten. Hennes situation hade varken blivit sämre eller bättre och hon menade att det inte fanns något att göra åt hennes situation. I framtiden trodde hon sig kanske arbeta som städerska, hon ville inte utbilda sig men leva som hon gjorde, och slippa alla myndigheter. Hon såg ingen möjlighet till

förändring på lång sikt. Hon tyckte också att det löjligt att Vågbrytaren höll på med matlagningskurser, menade att det var kränkande att tro att man inte kan laga mat själv.

Som framgår av ovanstående korta sammanfattningar av några deltagares egna uppfattningar så är deras erfarenheter mycket varierande. Flera av dem är mycket positiva, menar att de fått god hjälp av projektets insatser för dem och de hade gott hopp om framtiden. Men det finns också några som inte uppskattar dessa insatser eller som inte tycker sig ha fått ut något av dem. Det är uppenbart att Vågbrytaren, att döma av dessa intervjuade deltagare, haft en gynnsam effekt för vissa men samtidigt varit resultatlöst för andra. Detta skiljaktiga, om än till omfattningen begränsade, resultat av intervjuerna antyder att olika individuella omständigheter har stor betydelse för möjligheterna till framgång.

Resultat av registerundersökning av deltagarna

Uppföljningen omfattar sammanlagt 90 deltagare, 57 män och 33 kvinnor, som inlett deltagande i Vågbrytaren under perioden 2003-03-18 till 2004-02-04. Deltagarna var såväl unga som gamla, födda under åren mellan 1943 och 1985, men som framgår av följande tabell med en stark övervikt för unga personer.

Tabell 1. Fördelning av deltagarna på födelsedecennium

	Antal	Procent
1940-talet	2	2,2
1950-talet	5	5,6
1960-talet	14	15,6
1970-talet	27	30,0
1980-talet	42	46,7
Totalt	90	100,0

Tre fjärdedelar av alla deltagare, 68 personer, var födda i Sverige eller i annat nordiskt land, de övriga i olika utomnordiska länder⁷. Alla bodde vid starten i Sandvikens kommun, de flesta utanför centralorten (Tabeller i bilaga 2).

Alla deltagare hade, möjligen med något enda undantag, uppmanats delta av socialsekreterare vid Socialkontoret i Sandvikens kommun och efter samtal med personal vid Vågbrytaren. Skälet var deras långvariga arbetslöshet och bidragsberoende, i kombination med socialsekreterarens bedömning att de hade personliga förutsättningar för att arbeta men behövde motiveras, aktiveras och tränas socialt, eventuellt även få viss utbildning för detta. Deltagarnas tid i arbetslöshet fördelade sig i starten enligt följande tabell.

---

⁷ Personal inom den numera permanenta verksamheten vid Vågbrytaren uppgav vid ett seminarium 2005-10-06 att andelen invandrare har minskat under projektperioden och att den därefter, när verksamheten blivit permanent minskat än mer. Under hösten 2005 utgjorde invandrare 5 av 41 inskrivna, d v s drygt 10 procent. Ett skäl till den successiva minskningen av andelen invandrare bland deltagarna uppgavs vara dels att några av dem själva valt bort Vågbrytarens program för att istället börja en utbildning på egen hand och dels på att personalen ibland haft svårt att bemöta invandrare på ett fruktbart sätt.

Tabell 2 Deltagarnas arbetslöshetsperiod

Antal månader	Antal	Procent
6-24 månader	14	15,6
Mer än 24 månader	69	76,7
Uppgift saknas	7	7,8
Totalt	90	100,0

Som framgår av tabellen ovan hade tre fjärdedelar av deltagarna vid starten varit arbetslösa i mer än två år. Drygt hälften av deltagarna hade dock någon arbetslivserfarenhet. Hälften av dem hade högst grundskola bakom sig, men en dryg tredjedel hade även gymnasium, för 10 procent av deltagarna saknas uppgift. Drygt två tredjedelar av dem var då ensamstående, mer än tre fjärdedelar hade ett eget boende och då vanligen en egen hyreslägenhet. Några få hade eget hus eller en bostadsrättslägenhet och 18 procent bodde i föräldrahem eller var inneboende hos annan (Tabeller i bilaga 2).

Drygt 20 procent av deltagarna hade barn, hälften av dessa två eller flera. Till följd av arbetslösheten var deltagarnas redovisade inkomster oftast mycket små, tre fjärdedelar av dem redovisade egeninkomster på mindre än 8 000 kronor i månaden efter skatt och endast fyra personer hade inkomster mellan 10 000 och 15 000 kronor efter skatt. Över hälften av deltagarnas redovisade hushållsinkomster var också mindre än 8 000 kronor i månaden efter skatt (Tabeller i bilaga 2).

Hälften av deltagarna började, som framgår av följande tabeller, i Vågbrytaren under projektets första tre månader våren 2003. Därefter fortsatte rekryteringen i lugnare takt. Avsluten var av naturliga skäl fåtaliga under 2003 men tilltog under 2004 med en topp under sommarmånaderna det året. I slutskedet av projektet under senhösten var endast ett fåtal deltagare kvar i verksamheten.

Tabell 3. Fördelning av deltagarna på startmånader och avslutningsmånader

Startmånad och år	Startmånad och år	
	Antal	Procent
mars 2003	15	16,7
april 2003	21	23,3
maj 2003	9	10,0
juni-aug 2003	8	8,9
sept 2003	6	6,7
okt 2003	4	4,4
nov 2003	9	10,0
dec 2003	5	5,6
jan 2004	7	7,8
feb 2004	4	4,4
Ingen uppgift	2	2,2
Totalt	90	100,0

Avslutningsmånad och år

	Antal	Procent
juni 2003	1	1,1
sept 2003	4	4,4
okt 2003	6	6,7
nov 2003	4	4,4
dec 2003	3	3,3
jan 2004	3	3,3
feb 2004	3	3,3
mars 2004	15	16,7
maj 2004	7	7,8
juni-aug 2004	22	24,4
sept 2004	6	6,7
okt 2004	10	11,1
nov 2004	6	6,7
Totalt	90	100,0

De som registrerades i Vågbrytaren deltog i verksamheten i allt mellan 45 och 584 dagar. En knapp femtedel av dem deltog mindre än 6 månader, hälften mellan ett halvt och ett år medan ungefär en dryg fjärdedel av alla således deltog i över ett år, se följande tabell 4.

Tabell 4. Fördelning av de deltagande på antal medverkandedagar

	Antal	Procent
0-180 dagar	17	18,9
181-365 dagar	46	51,1
366 dagar och mer	25	27,8
Ingen uppgift	2	2,2
Totalt	90	100,0

Jämförelse av situationen för deltagarna vid start i Vågbrytaren och i november 2004

I det följande jämför vi situationen för deltagarna vid starten i Vågbrytaren med deras förhållanden under senhösten 2004, i de avseenden som är av intresse i ljuset av projektets syfte och där det finns noteringar vid båda tillfällena. Det bör observeras att antalet deltagare som ligger till grund för jämförelserna varierar beroende på att det ofta saknas uppgift om ett antal deltagare från något av de två registreringstillfällena.

Frågeställningen för den följande jämförelsen är således: Hur har situationen förändrats för deltagarna när det gäller hushåll, boende, inkomst, utbildning och arbete? Och vad har de uppnått ifråga om arbete och påbörjad utbildning under tiden i Vågbrytaren?

- Hushållssituation och försörjningsansvar

De flesta av deltagarna hade en oförändrad hushållssituation, det gällde nära 90 procent av de 77 deltagare för vilka noteringar fanns vid båda tillfällena, sju hade flyttat isär och tre hade flyttat ihop med någon annan. (Tabell i bilaga 2)

För hela gruppen av deltagare var försörjningssituationen likaså i stort sett oförändrad för mer än 90 procent av de 71 personer som det finns uppgifter om, men för tre personer i denna grupp hade försörjningsansvaret minskat till följd av separation från make/make eller därför att ansvar för barn upphört. Endast för en person hade försörjningsansvaret ökat (Tabell i bilaga 2).

- Boendesituation

När det gäller boendesituationen så har inte heller mycket hänt, att döma av uppgifterna om 65 av 90 registrerade (För en fjärdedel saknas alltså uppgift för någon av registreringstidpunkterna). Endast fyra personer i denna grupp har bytt bostad som inneburit flyttning mellan centrala tätorten och övriga Sandviken, och tre personer har flyttat till annan kommun. Alla övriga bor i samma del av kommunen som de gjorde när de började i Vågbrytaren (Tabell i bilaga 2). Mer har hänt när det gäller vad slags bostad deltagarna har. Av 75 personer med uppgifter från båda tillfällena hade 22 procent bytt bostad, flertalet av dessa byten var mellan hemmaboende/inneboende och egen lägenhet, eller omvänt, se tabell 5 nedan.

Tabell 5. Deltagarnas bostadstyp vid start och under hösten 2004

Bostadstyp hösten 2004		Bostadstyp vid start			Totalt
		Egen hyreslägenhet	Egen brf eller eget hus	Inneboende eller hemmaboende	
Egen hyreslägenhet	Antal	50	2	5	57
	Procent	86,2%	50,0%	38,5%	76,0%
Egen brf eller eget hus	Antal	3	2	2	7
	Procent	5,2%	50,0%	15,4%	9,3%
Inneboende eller hemmaboende	Antal	5	0	6	11
	Procent	8,6%	,0%	46,2%	14,7%
Totalt	Antal	58	4	13	75
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

- Inkomstsituation

Vågbrytarens insatser för deltagarna syftade till att förbättra deras förutsättningar att få ett arbete och en självständig försörjning. En jämförelse av situationen för den grupp av deltagare för vilken det finns inkomstuppgifter från såväl starten som hösten 2004 (65 personer) visar att det är ett lika stort antal deltagare som har en egen inkomst på mindre än 5000 kronor i månaden efter skatt vid båda tillfällena, nämligen en dryg tredjedel av alla. Det är värt att notera att det är bara hälften av denna grupp på den lägsta inkomstnivån som hade så små inkomster vid båda tillfällena. Således hade lika många minskat sin inkomst till denna låga nivå som det antal som hade fått något högre inkomst till 2004. Samtidigt hade det antal

deltagare som vid starten hade inkomster mellan 5000 och 8000 kronor efter skatt minskat med tio och antalet personer med inkomster högre än 8000 kronor ökat lika mycket. Antalet personer med högre inkomst än 13 000 kronor efter skatt har inte ökat alls, det var en enda person vid båda tillfällena (Se tabell 6 nedan). För hela gruppen av deltagare har således en viss polarisering skett ifråga om inkomster under den tid de deltagit i Vågbrytaren, om än inom ett mycket begränsat inkomstspektrum. En utveckling i denna riktning är vad man kan förvänta sig när det är några som lyckas få ett arbete med högre inkomster än som följer av det kommunala försörjningsstödet och arbetsförmedlingens aktivitetsstöd medan andra inte lyckas med detta.

Tabell 6. Deltagarnas egeninkomst (efter skatt) vid start och hösten 2004

Inkomst under hösten 2004		Egen inkomst vid start				Totalt
		Mindre än 5000 kr/mån	5001-7999 kr/mån	8000-12999 kr/mån	13000 kr/mån eller mer	
Mindre än 5000 kr/mån	Antal	12	8	3	0	23
	Procent	52,2%	25,8%	30,0%	,0%	35,4%
5001-7999 kr/mån	Antal	6	12	3	0	21
	Procent	26,1%	38,7%	30,0%	,0%	32,3%
8000-12999 kr/mån	Antal	5	10	4	1	20
	Procent	21,7%	32,3%	40,0%	100,0%	30,8%
13000 kr/mån eller mer	Antal	0	1	0	0	1
	Procent	,0%	3,2%	,0%	,0%	1,5%
Totalt	Antal	23	31	10	1	65
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

För tre fjärdedelar av 80 deltagare med noteringar om egeninkomst och hushållsinkomst vid starten redovisas en hushållsinkomst efter skatt på samma nivå som egeninkomsten, vilket svarar väl mot andelen ensamstående deltagare som också är tre fjärdedelar av alla. Denna likhet mellan egeninkomst och hushållsinkomst återkommer förstärkt i noteringarna från hösten 2004 då endast en femtedel av de noterade deltagarna lever i hushåll med något högre sammantagen inkomst (tabell i bilaga 2).

För de 59 personer (endast två tredjedelar av alla deltagare) där det finns uppgifter om deltagarnas hushållsinkomster efter skatt vid såväl start som från hösten 2004 kan noteras att inkomstsituationen för hela gruppen i detta avseende förbättrats något men bara upp till 13000-kronorsnivån, på nivån däröver minskar antalet deltagare mellan de två registreringstillfällena marginellt. De flesta berörda hushåll har således en i stort sett oförändrad inkomstsituation men 15 hushåll fick trots allt något förbättrade inkomster, vilket var fler än de som fick lägre inkomster mellan de två registreringstillfällena, se tabell 7.

Tabell 7. Inkomster i deltagarnas hushåll (efter skatt) vid start och under hösten 2004

Inkomst under hösten 2004		Hushållsinkomst vid start				Totalt
		Mindre än 5000 kr/mån	5001-7999 kr/mån	8000-12999 kr/mån	13000 kr/mån eller mer	
Mindre än 5000 kr/mån	Antal	8	4	1	0	13
	Procent	53,3%	15,4%	10,0%	,0%	22,0%
5001-7999 kr/mån	Antal	4	14	2	0	20
	Procent	26,7%	53,8%	20,0%	,0%	33,9%
8000-12999 kr/mån	Antal	3	7	7	4	21
	Procent	20,0%	26,9%	70,0%	50,0%	35,6%
13000 kr/mån eller mer	Antal	0	1	0	4	5
	Procent	,0%	3,8%	,0%	50,0%	8,5%
Totalt	Antal	15	26	10	8	59
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%

- Arbetslivserfarenhet

De registrerade uppgifterna om deltagarnas arbetslivserfarenhet kan på grund av otydliga instruktioner eller misstag vid registreringar inte användas för att följa upp förändringar för deltagarna. Som tidigare nämnts hade drygt hälften av deltagarna någon arbetslivserfarenhet vid start. När uppgifter för de 76 personer som har noteringar om arbetslivserfarenhet vid båda tillfällena sammanställs förefaller gruppens samlade arbetslivserfarenhet ha minskat, från 45 procent till 31 procent. Detta är inte rimligt; tidigare erfarenhet bland deltagarna försvinner inte på så kort tid. Möjligen kan man anta att de 16 deltagare som enligt noteringarna sakade arbetslivserfarenhet vid start men enligt noteringarna hade det hösten 2004 utgör en miniminivå för hur många som fick ny erfarenhet av arbete under tiden på Vågbrytaren. De utgör 18 procent av samtliga deltagare. Det kan vara ytterligare någon bland dem som det saknas uppgift för.

- Arbete och utbildning

Det samlade slutresultatet av insatserna för deltagarna i termer av projekt Vågbrytarens egen målsättning kan utläsas i hur många som hade arbete av något slag vid projektets slut, alternativt deltog i utbildning för att stärka möjligheterna till framtida arbete, se tabell 8 nedan. Det visade sig att 19 deltagare av de 87 som det fanns uppgift om, dvs drygt 20 procent, enligt registeruppföljningen var i något slags arbete hösten 2004. En lika stor andel av deltagarna var då i utbildning i någon form, medan drygt hälften av deltagarna inte hade lyckats uppnå något av detta vid projektets avslutning. För tre personer saknades uppgift. I gruppen "Annat resultat" i tabellen kan givetvis finnas personer som utvecklats positivt under projektperioden utan att ännu ha uppnått arbete eller för tillfället inte var i utbildning.

Tabell 8. Deltagarnas avslutningssituation hösten 2004

Avslutningssituation	Antal	Procent
Arbete	19	21,1
Utbildning	20	22,2
Annat	48	53,3
Uppgift saknas	3	3,3
Totalt	90	100,0

Andelen deltagare i arbete och utbildning skiljde sig påtagligt mellan män och kvinnor. En dubbelt så hög andel av männen var i arbete vid projektets slut, jämfört med kvinnorna. Ett skäl till denna skillnad uppges av personal inom socialtjänsten vara att det till stor del varit småföretag inom verkstadsindustrin i kommunen som kunnat erbjuda praktikarbeten till deltagare i Vågbrytaren, arbeten som traditionellt anvisats till i första hand män. Vidare uppges att de kvinnliga deltagarna vanligen önskade arbeta i traditionella kvinnoyrken. Det hävdas att de fackliga organisationerna inte går med på att praktikplatser inrättas på de större arbetsplatser där arbetstillfällena för kvinnor troligen var störst⁸.

Även andelen i utbildning var högre för män. Det var även en något högre andel av födda inom Norden som hade något arbete vid projektets slut. Andelen i utbildning var däremot högre bland dem som var födda utom Norden, se tabellerna 9 och 10 nedan. De deltagare som bodde samman med någon annan vuxen person hade också uppnått arbete, alternativt utbildning i högre utsträckning än de som var ensamstående vid starten, men de som hade barn hemma fick arbete i något lägre utsträckning än gruppen utan barn vid start. Däremot skiljde sig inte avslutningssituationen nämnvärt mellan yngre och äldre deltagare (Se tabeller i bilaga 2).

Tabell 9. Fördelning av deltagarna efter kön och avslutningssituation

Avslutningssituation				Totalt
		Kvinna	Man	
Arbete	Antal	4	15	19
	Procent	12,5%	27,3%	21,8%
Utbildning	Antal	6	14	20
	Procent	18,8%	25,5%	23,0%
Annat	Antal	22	26	48
	Procent	68,8%	47,3%	55,2%
Totalt	Antal	32	55	87
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

⁸ Muntlig uppgift vid seminarium 2005-10-06

Tabell 10. Fördelning av deltagare födda inom respektive utom Norden efter avslutningssituation

Avslutningssituation		Född inom Norden	Född utom Norden	Totalt
Arbete	Antal	15	3	18
	Procent	23,1%	16,7%	21,7%
Utbildning	Antal	12	8	20
	Procent	18,5%	44,4%	24,1%
Annat	Antal	38	7	45
	Procent	58,5%	38,9%	54,2%
Totalt	Antal	65	18	83
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

Högre andelar av dem som kom med tidigt i projektet, under första halvåret 2003, var i arbete eller utbildning vid projektets slut, jämfört med dem som startade senare. I den sistnämnda gruppen av 38 deltagare var det två tredjedelar som var vare sig i arbete eller i utbildning vid avslut. Tidig start i projekt gör det möjligt att också vara med i det under en längre tid. Det visar sig också att de som varit med under längre tid än ett halvår i projektet har uppnått arbete och utbildning i en klart högre utsträckning än de som varit med under kortare tid än så. I denna sistnämnda grupp har tre av fyra deltagare uppnått vare sig arbete eller utbildning. Medverkandetiden är därmed ännu mer utslagsgivande än om man startat tidigt eller sent i Vågbrytaren, se tabellerna 11 och 12 nedan.

Tabell 11. Deltagarnas fördelning efter tid för start och avslutningssituation

Avslutningssituation			Starttid första halvåret 2003	Starttid 1 juli 2003 eller senare	Totalt
Arbete	Antal		13	6	19
	Procent		27,7%	15,8%	22,4%
Utbildning	Antal		13	7	20
	Procent		27,7%	18,4%	23,5%
Annat	Antal		21	25	46
	Procent		44,7%	65,8%	54,1%
Totalt	Antal		47	38	85
	Procent		100,0%	100,0%	100,0%

Tabell 12. Deltagarnas fördelning efter medverkandedagar och avslutningssituation

Avslutningssituation		Antal medverkandedagar			Totalt
		0-180 dagar	181-365 dagar	366 dagar och mer	
Arbete	Antal	3	11	5	19
	Procent	17,6%	25,0%	20,8%	22,4%
Utbildning	Antal	1	12	7	20
	Procent	5,9%	27,3%	29,2%	23,5%
Annat	Antal	13	21	12	46
	Procent	76,5%	47,7%	50,0%	54,1%
Totalt	Antal	17	44	24	85
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

De deltagare som vid starten i Vågbrytaren hade gymnasium eller mer i utbildning fick också arbete i betydligt högre utsträckning än de som från början hade högst grundskola. Men andelarna i ny utbildning var lika stora för båda grupperna. De som hade någon arbetslivserfarenhet från början uppnådde också oftare arbete under projekttiden se tabellerna 13 och 14 nedan.

Tabell 13. Deltagarnas fördelning efter utbildning vid start och avslutningssituation

Avslutningssituation		Utbildning vid start		Totalt
		Högst grundskola	Gymnasium eller mer	
Arbete	Antal	5	12	17
	Procent	11,9%	34,3%	22,1%
Utbildning	Antal	9	7	16
	Procent	21,4%	20,0%	20,8%
Annat	Antal	28	16	44
	Procent	66,7%	45,7%	57,1%
Totalt	Antal	42	35	77
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell 14. Deltagarnas fördelning efter arbetslivserfarenhet vid start och avslutningssituation

Avslutningssituation		Arbetslivserfarenhet vid start		Totalt
		Ja	Nej	
Arbete	Antal	14	4	18
	Procent	31,1%	12,5%	23,4%
Utbildning	Antal	10	9	19
	Procent	22,2%	28,1%	24,7%
Annat	Antal	21	19	40
	Procent	46,7%	59,4%	51,9%
Totalt	Antal	45	32	77
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

Det finns inget samband mellan längden av deltagarnas arbetslöshetsperiod vid start och deras framgång när det gäller att komma i arbete eller utbildning. De som hade varit arbetslösa i

mer än två år var framgångsrika eller hade misslyckats i samma mån som dem som varit arbetslösa under kortare tid (Se tabell i bilaga 2).

För drygt 50 av deltagarna fanns korta notiser i registreringsformulären om den aktuella sysselsättningssituationen när de slutade. Bland dem som inte enkelt kan hänföras till arbetskategorin kan nämnas följande notiser:

- avflyttad
- egen begäran
- ej avhörd
- ej försörjningsstöd
- ej samtalskapabel
- flyttat
- graviditet
- ingen kontakt
- Komvux
- missbruk
- pappaledig
- pension
- praktik legoservice
- SFI
- sjukskriven
- söker arbete
- timarbete
- uteblivna besök

Som framgår finns det en rad olika, mer eller mindre naturliga skäl till att ett antal deltagare inte har uppnått regelbundet arbete.

Diskussion och jämförelse med annan forskning om arbetsrehabilitering

Resultatet av nära två års verksamhet i projekt Vågbrytaren är som framgått ovan av socialtjänstens registrerade uppgifter mycket blandat. Detta resultat, vilket styrks av genomförda intervjuer med tio deltagare, gäller troligen i hög grad även med beaktande av att jämförbara uppgifter ibland saknats för enskilda deltagare. Med reservation för detta bortfall var ungefär en femtedel av deltagarna i Vågbrytaren i något slags arbete vid projektets slut och ungefär lika många var i någon utbildningsaktivitet. Men de övriga, drygt hälften av deltagarna, hade inte lyckats få arbete eller kommit i utbildning, allt enligt socialtjänstens uppgifter. Dessa uppgifter ger inga tydliga besked om orsakerna i de fall man misslyckats, men man kan med hjälp av intervjuerna och de korta notiser som i några fall finns i registreringsformulären ana en rad olika omständigheter. Hit hör sådant som att deltagare flyttat eller avvikit av andra skäl, att man sjukskrivit sig, fått pension, blivit föräldraledig eller kommit in i ett missbruk. Hur misslyckandena fördelar sig på dessa och andra orsaker vet vi inget närmare om, men det finns uppenbart många enkla och begripliga förklaringar i enskilda fall.

Det i kvantitativa termer måttliga resultatet av projektet kan troligen ses delvis mot bakgrund av att det här rör sig om en grupp av långtidsarbetslösa personer med oftast ringa yrkesutbildning och liten erfarenhet av arbete, ibland även med en låg motivation att arbeta eller utbilda sig. Från socialtjänstens sida uppfattas resultatet ändå någorlunda bra med tanke

på de ogynnsamma förutsättningarna för många av deltagarna. Och exempel finns på andra likartade projekt i kommunen med sämre resultat än i Vågbrytaren.

Resultatet skall också bedömas mot bakgrund av den arbetsmarknadssituation som rådde i Sandviken under de två åren 2003 och 2004 och som redovisats ovan. Deltagarna i Vågbrytaren konkurrerade på arbetsmarknaden med många andra om ett begränsat antal arbetstillfällen. Intervjuerna med projektpersonalen har visat att det många gånger har varit svårt att övertyga arbetsgivare om att ta emot en arbetspraktikant; detta synes ha gällt särskilt kommunens stora arbetsgivare, inklusive kommunen själv, med undantag för någon enskild förvaltning, som har kunnat erbjuda praktiska sysslor.

Hur står sig resultaten i Vågbrytaren i jämförelse med andra liknande projekt? Forskning rörande effekter för berörda individer av arbetslivsinriktad rehabilitering har visat på mycket olika och delvis motstridiga resultat; det är enligt en jämförande sexnationsundersökning i Europa och USA i slutet av 1990-talet svårt att på något entydigt sätt lyfta fram särskilt effektiva insatstyper som är giltiga i skilda sammanhang (Bloch och Prins, 2001, sid 49). Däremot framgår av denna undersökning, som även inkluderar Sverige, (A a, sid 96, 209, 223), att ålder, kön, utbildning och familjesituation är relaterat till framgång i rehabilitering. Yngre personer har i nämnda undersökning genomgående visat sig ha bättre förutsättningar än äldre, män bättre än kvinnor, personer med tidigare arbetserfarenheter bättre än dem som inte har det, gifta bättre än ensamstående och de som har haft lång tid i arbetslöshet lyckas mer sällan än dem som har haft kort tid. De som har någon giltig utbildning lyckas också bättre än dem som saknar detta och de som startar tidigt med rehabilitering har bättre förutsättningar än dem som startar efter lång tid. Vidare framgår att graden av framgång är relaterat till hur krävande erbjudna arbeten är och att det mesta av positiva eller negativa resultat vanligen manifesteras inom ett år från rehabiliteringsinsatsernas start vilket innebär att senare insatser vanligen inte förändrar detta resultat särskilt mycket (A a, sid 95). Denna typ av resultat återkommer i Åsa Ahlgrens nyligen publicerade svenska forskningsöversikt (2006, sid 20ff). Vi kan se att dessa skillnader i framgång på grund av olika individuella förutsättningar har visat sig slå igenom även i projektet Vågbrytaren, med undantag av ålder och arbetslöshetsperioden, faktorer som inte var utslagsgivande här.

För att till sist ge ett perspektiv på det sätt att arbeta som detta projekt tillämpat är det av intresse att peka på vad Ahlgren i nämnda forskningsöversikt (a a, sid 22) framhåller om effektiva rehabiliteringsinsatser. Det har i tidigare studier visat sig att insatsprogram av typen "case management" med starka inslag av professionell handledning och aktivt deltagande från klienten och alla relevanta rehabiliteringsaktörer - socialtjänst, hälsovård, arbetsgivare och arbetsförmedling - ger bättre förutsättningar för framgång än program som saknar dessa inslag. Och en god koordinering av insatser från dessa olika rehabiliteringsaktörer ökar utsikterna till framgång för deltagarna. I projekt Vågbrytaren har det, såvitt framgått av genomförda intervjuer, funnits inslag av case management och professionalitet, däremot har kretsen av rehabiliteringsaktörer och koordineringen dem emellan varit begränsad. Detta är en omständighet som följer av att projektet riktat sig till personer som står utanför arbetsmarknaden. Bloch och Prins (A a, sid 178) manar dock till försiktighet när det gäller slutsatser om betydelsen av enskilda faktorer i rehabiliteringsprocessen och påpekar att det är hela sammanhanget av strukturella, organisatoriska och personliga förutsättningar samt relevanta stödinsatser och deras koordinering samt inplacering i tiden som har betydelse för resultatet för den enskilda individen. Men allt sammantaget så är det enligt dessa forskare de personliga förutsättningarna som vanligen är mer avgörande för slutresultatet än valet mellan skilda typer av rehabiliterande insatser (A a, sid 250).

Referenser

Ahlgren Å. (2006) *Vocational Rehabilitation, Work Resumption and Disability Pension* (Akademisk avhandling) Karolinska Institutet, Stockholm

Bloch, F. och Prins, R. (Editors) (2001) *Who Returns to Work and Why? A Six-Country Study on Work Incapacity & Reintegration*. Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey

Socialkontoret, Projektbeskrivning Vågbrytaren 2002-02-25

Vågbrytaren, rapport månadsskiftet november/december 2003

Bilagor

1. Formulär för uppgifter om deltagarna i Vågbytaren	29
2. Tabeller som inte redovisas i texten	30